

LPKS *Ezerkrasti-1* – oda ģimenes saimniecībām

Pilsētas nepārtraukti mainās, top jauni tirdzniecības un atpūtas centri, bet Jēkabpils novada Leimaņu pagastā tā pati lauku ainava nemainīgi dominē jau daudzus gadus. Šeit darbojas lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība *Ezerkrasti-1*. Neliels uzņēmums – vien daži miljoni eiro apgrozījums – tādi Latvijā ir tūkstošiem. Taču šis kooperatīvs balsta lauksaimniekus un turpina attīstīties tad, kad piena cenas atkal sāk slīdēt lejup, kad govju skaits valstī samazinās, kad mazās saimniecības turpina pazust. Kas to izskaidro? Un ko tas mums pastāsta par Latvijas piena nozari? Atbilde slēpjas pašos *Ezerkrasti-1*.

SAGATAVOJA: Rolands Feldmanis. Publicitātes foto

Par nozarē notiekošo, balstoties datos, kādā nozares stratēģijas grupas sanāsmē 2026. gada martā stāsta **LZA akadēmiķe un LBTU profesore Irina Pilvere**. Proti, Latvijas piena nozare pēdējos trīs gadu desmitos ir piedzīvojusi pārmaiņas. Kopš 2000. gada slaucamo govju skaits Latvijā samazinājies no vairāk nekā 170 tūkst. līdz 100 tūkst. 2025. gadā – kritums par vairāk nekā trešdaļu. Šķiet satraucoši. Taču saražotā piena apjoms šajā pašā periodā nav samazinājies – 2025. gadā tas pārsniedza 900

tūkst. t, tikpat, cik ražoja, kad govju bija pusotru reizi vairāk. Nav pārsteigums: vidējais izslaukums no vienas govīs ir pieaudzis no aptuveni 5 t 2000. gadā līdz 9 t 2025. gadā. Īsts produktivitātes uzvaras gājiens, īpaši šajā ziņā izceļas lielsaimniecības. Taču vienlaikus tas veido arī sociālās erozijas stāstu.

Latvijā 2025. gadā bija 40 % mazo saimniecību ar 1–9 govīm jeb 7 % no kopējā ganāmpulka valstī. Savukārt lielo saimniecību ar 200 vai vairāk govīm bija tikai 3 %, bet tajās

koncentrējas teju 40 % visu slaucamo govju.

Viena no ilgstošākajām un sāpīgākajām nozares problēmām Latvijā ir piena iepirkuma cenas atkarība no ārējiem faktoriem, kurus viens zemnieks nekādi nevar ietekmēt. 2026. gada aprīlī Latvijā vidējā piena iepirkuma cena bija 38.12 EUR par 100 kg, t.i., par 15 % zemāka nekā decembrī un par 22 % zemāka nekā gadu iepriekš. ES vidēji cena 2026. gada aprīlī bija 42.91 EUR par 100 kg, savukārt Latvijā cena ir par 11 % zemāka.

Tieši šeit slēpjas pašreizējā Latvijas piena lopkopības ievainojamība – kad globālie tirgus apstākļi pasliktinās (un tas notiek periodiski), piensaimnieks bez kooperatīva vai tiešas pārstrādes ražo, bet cenu nosaka cits.

LPKS *Ezerkrasti-1* darbības vēsture precīzi atspoguļo šo situāciju. 2023. gadā, kad piena cenas krita, kooperatīvs strādāja ar zaudējumiem 55 362 EUR. Tas bija sāpīgs gads visai nozarei. Tomēr kooperatīvs turpināja strādāt. 2024. gadā, kad cenas atguvās, peļņa sasniedza 140 tūkst. EUR. „Kad svaigpiena cena ir augšā, kooperatīvā veidojam drošības spilvenu. Uzkrājumus tērējam krīzes brīžos, kooperatīvs tad piemaksā – formāli tie ir zaudējumi, taču kooperatīvam neklājas slikti,” saka kooperatīva valdes priekšsēdētājs Aigars Spēks.

Ilgtermiņa prognozes, ko prezentēja Pilvere, ir mācību grāmatas piemērs, kā nozare var vienlaikus augt un sarukt. Saskaņā ar LASAM modeli 2050. gadā Latvijā tiks saražots aptuveni 1045 tūkst. t piena, t.i., vairāk nekā šodien. Taču šo apjomu saražos tikai 103 tūkst. govju – par 10 tūkst. mazāk nekā tagad. Vidējais izslaukums attiecīgi pieaugs līdz 10 tūkst. kg no gov.

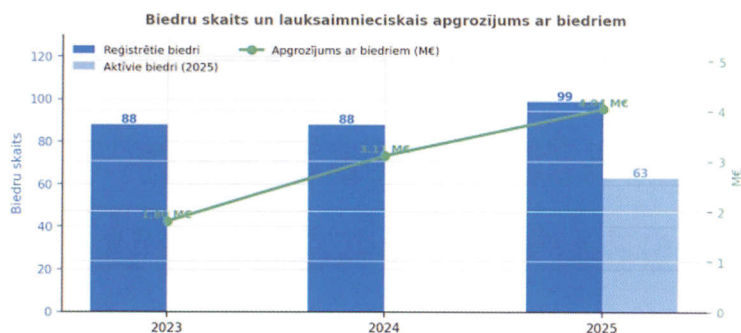
Šī tendence novērojama arī Jēkabpils novadā. Saimniecību skaits reģionā samazinās. Jaunieši pamet laukus. Tie, kuri paliek, bieži darbojas ar trūcīgu atbalstu un zemu cenu, kas nenodrošina pietiekamu atspērienu investīcijām, tātad straujāki attīstībai. Šādā vidē *Ezerkrasti-1* darbojas kā gravitācijas punkts – vieta, kur mazais, ģimenes ražotājs var darboties, kad kooperācijas principi strādā.

Dati atklāj vairākus būtiskus faktus. Pirmkārt, 2022. gada beigās bija 88 reģistrētie biedri, bet 2025. gadā jau 99 – tātad trīs gadu laikā pieaugums par 12.5 %. Tas liecina, ka kooperatīvs ir piesaistījis jaunus biedrus, nevis tikai saglabājis veco kodolu. Taču 2025. gadā parādās interesants šķēlums: no 99 reģistrētajiem biedriem apgrozījums bija tikai ar 63. Tas nozīmē, ka apmēram trešdaļa biedru vai nu ir kļuvuši pasīvi, vai atrodas pārmaiņu procesā. Bet... kooperatīva darbība ir efektīva tikai tad, kad aktīvi piedalās visi biedri.

Otrkārt, lauksaimnieciskais apgrozījums biedru starpā ir piedzīvojis iespaidīgu izaugsmi: no 1.80 milj. EUR 2023. gadā līdz 4.04 milj. 2025. gadā, t.i., divos gados pieaudzis par 125 %. Un kritērijs saikne starp sabiedrību un biedriem 2025. gadā sasniedza 100 % – viss kooperatīva lauksaimnieciskais apgrozījums bija biedru starpā. Tā ir kooperatīva kvalitātes mēraukla: bez starpniekiem – biedrs ir gan ražotājs, gan klients.

Biedru skaits un lauksaimnieciskais apgrozījums ar biedriem, 2023–2025

Kooperatīvā sabiedrība *Ezerkrasti-1* nav dibināta kā biznesa

Kooperatīva valdes priekšsēdētājs Aigars Spēks

projekts, bet veidojusies pakāpeniski Jēkabpils apkaimes piensaimniekiem, kuriem nepieciešama pārdošana un savstarpējs atbalsts. „Kooperatīvu veidojām 2008. gadā. Agrāk te bija kooperatīvs, bet pārstāja eksistēt. Ar kaimiņiem 2008. gadā izveidojām jaunu kooperatīvu, jo sapratām, ka tas ir vajadzīgs. Tolaik strādāju *Jēkabpils piena kombinātā* par Pārdošanas daļas vadītāju. Piekritu kooperatīvu vadīt tikai ar trešo piegājienu,” smaida Aigars Spēks. „Kooperatīva sākuma kapitāls bija 600 Ls (tagad – 900 EUR) un divi *gaziki*, kas bija jāizmaksā gada laikā. Pusotru gadu strādāju bez algas, arī grāmatvedei nācās pusgadu gaidīt, kad varēsīm maksāt regulāri. Faktiski sākām maksāt algas, pateicoties kooperatīva izveides atbalstam, ko saņēmām nevis par pieciem gadiem, bet trim gadiem,” atceras Spēks.

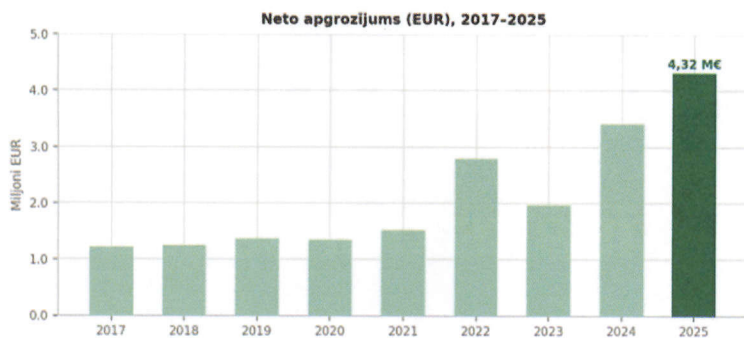
Kooperatīva valdes priekšsēdētājs Aigars Spēks joprojām ir saistīts ar *Jēkabpils piena kombinātu*, tāpēc redz nozari arī pārstrādātāja acīm. Vienlaikus viņš vada piensaimnieku kooperatīvu. Šāda kombinācija ir reta un vērtīga.

Pārstrādātājs zina, ko sagaida no izejvielām – kvalitāti, regularitāti, atbilstošu tauku un olbaltumvielu saturu. Ražotājs zina, ko viņš var piedāvāt un par kādu cenu. Aigars ir abās pusēs.

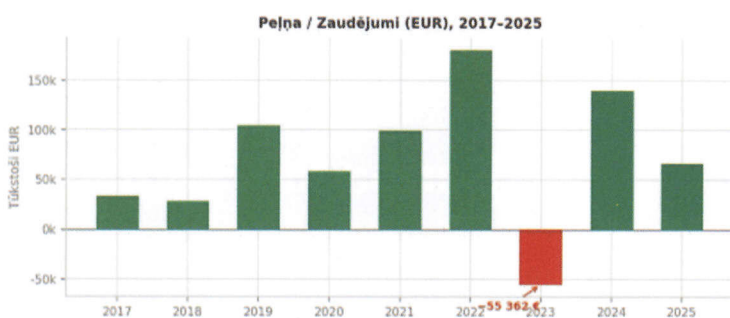
Ezerkrasti-1 kā *Baltu piens* biedrs ir daļa no otrā līmeņa kooperatīva, kas 2023. gadā iegādājās bijušo piena ražotni Elpa Kazdangā. Latvijas zemnieki tagad pārstrādā daļu pašu pienu savā rūpnīcā. Top puscietaie sieri, pudiņi ar augstu proteīnu saturu, citi iecienīti produkti ar augstāku pievienoto vērtību.

„Pārdodam pienu gan lietuviešiem, gan *Baltu pienam*, gan *Lazdonas* un *Cesvaines piena kombinātiem*. Lietuviešiem tāpēc, ka jāved tikai 30 kilometri,” skaidro Spēks.

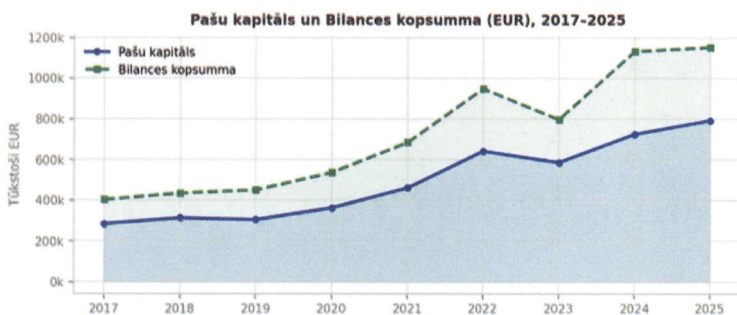
„*Ezerkrasti-1* ir arī krietns balsts *Baltu pienam*”, atzinīgi Aigara Spēka vadīto kooperatīvu vērtē *Baltu piens* vadītāja **Mirdza Feldmane**.

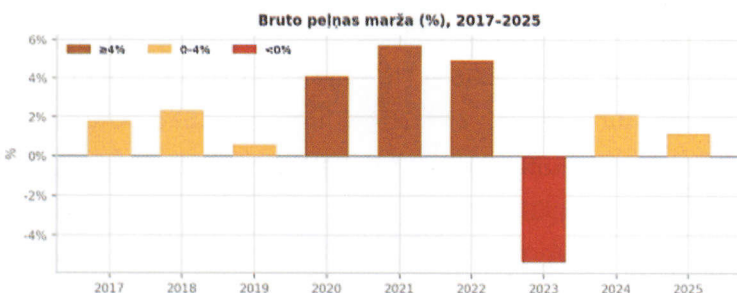
Neto apgrozījums (EUR), 2017.–2025. Avots: LPKS Ezerkrasti-1 gada pārskati

Peļņa / zaudējumi (EUR), 2017.–2025. 2023. gads – vienīgais ar negatīvu rezultātu

Pašu kapitāls un bilances kopsumma, EUR, 2017.–2025. Stabila augšupejoša tendence

Bruto peļņas marža, %, 2017.–2025. Kooperatīvam raksturīgas šauras maržas

Kas ir kooperatīva bilancē? Pamatlīdzekļi 2025. gadā bilancē ir tikai 14 392 EUR – tehnoloģiskās iekārtas gandrīz pilnībā nolietotas. Banku kredītu nav. Ilgtermiņa parādu nav. Bankas kontos – 790 tūkstoši EUR. Brīva nauda, rezerve. Pašu kapitāls 2025. gadā gandrīz 800 tūkstoši EUR (2023. gadā 587 000 EUR). Bruto peļņas marža 2025. gadā bija 1.2 % – ārkārtīgi zems rādītājs. Tas liecina, ka kooperatīvs nodrošina galveno principu – maksāt biedriem pēc iespējas augstāku cenu, atstājot samērīgu rezervi.

Latvijā kooperatīvos iesaistās nedaudz vairāk par 30 % saimniecību. Salīdzinājumā ar Ziemeļeiropu tas ir maz: Dānijā un Nīderlandē kooperatīvos darbojas 80–90 % piensaimnieku, Somijā – apmēram 75 %. Augstā kooperācijas pakāpe ļauj zemniekiem vienoties par labākām iepirkuma cenām, kopīgi investēt pārstrādē un veidot produktus ar augstu pievienoto vērtību.

Latvijā situācija ir citāda. Divas trešdaļas ražotāju darbojas ārpus kooperatīviem. Viņi ir atkarīgi no individuāliem līgumiem ar pārstrādātājiem, bet tie reģionā bieži darbojas kā monopolisti vai oligopolisti. Kad cenas krītas, zemnieki tur nav aizsargāti.

„Krīzes apstākļos salīdzinoši sīkstākas ir mazās ģimenes saimniecības. Piemēram, liela saimniecība, kas atrodas netālu no pilsētas, tad zaudē darbiniekus – tie aiziet uz pilsētu, kur krīzes nav. Savukārt ģimenes saimniecība turpina strādāt – ģimene kādu brīdi saņem mazāk, bet zina, ka nākotnē būs vairāk. Uzskatu, ka visām saimniecībām jābūt vienādiem noteikumiem,” uzsver Spēks. „Mazākām ģimenes saimniecībām parasti ir vairāki ienākumu avoti, piemēram, savs mežs. Tas tiek kopts, lolots, ir rezerve grūtam laikam vai attīstībai. Lielsaimniecībām arī ir mežs, tikai proporcionāli pret saimniecību daudz mazāks, bieži tām ir lieli kredīti.”

Beigu beigās Ezerkrasti-1 stāsts nav tikai par vienu kooperatīvu Leimaņu pagastā. Tas ir mikromodelis tam, kā Latvijas piena nozare mēģina atrast līdzsvaru starp divām pretrunīgām tendencēm: ražošanas koncentrāciju, ko virza efektivitāte, un lauku kopienu saglabāšanu, ko virza sociāla un šobrīd īpaši politiskā nepieciešamība.

Latvijā ir septiņi tūkstoši piena lopkopības saimniecību – daudz vairāk nekā Igaunijā, kur to ir mazāk par tūkstoti. Igaunija saražo aptuveni tikpat piena ar gandrīz desmit reizes mazāku saimniecību skaitu. Vai Latvija grib iet pa šo ceļu? Tautsaimnieciski tas ir iespējams, bet sociāli tam var būt ilgtermiņa ekonomiskās sekas. „Kooperatīvam ir labs piemērs – puisis, kurš sāka veidot savu fermu sešpadsmit gadu vecumā ar dažām govīm, tagad viņam jau ir divdesmit. Tas varbūt ir maz, bet visas lielās fermas sākās no mazumiņa,” runājot par to, kā saglabāt uzņēmējdarbības garu, iesaistīt jaunus zemniekus, lai reģioni būtu apdzīvoti, iedrošina Aigars Spēks.

Lūk, kāpēc ir vērts rakstīt par mazo kooperatīvu. Tas nav stāsts par lielo biznesa uzvaru, triumfu, bet par to, kā 8 darbinieki un pulciņš kooperatīva biedru Jēkabpili izcīnījuši savu vietu piensaimniecības nozares ekosistēmā.

Ģimenes saimniecības turas, lauksaimnieki ir sīksti, tādēļ lauki ir apdzīvoti!